

Jyväskylän yliopisto, Seminaarinmäki.
Suomen Ilmakuva Oy.

Esineistä ilmiöihin

Nykydokumentoinnin juurilla Jyväskylässä

Pirjo Vuorinen

Museot ja nykyisyyden tallentaminen

Vaikka museot yleisesti mielletäänkin vanhojen aineistojen säilyttäjiksi ja esittelijöiksi, on nykyhetken dokumentointia museoissa tehty aina. On tallennettu katoamassa olevia työtapoja ja esineitä, haastateltu työmenetelmien taitajia ja valokuvattu tapakulttuuria. Nykyisyyden ja menneisyydenkin tallentaminen on museoissa ollut perinteisesti esinekeskeistä yksittäisten objektien tallennusta, jolloin esine on nähty esimerkkinä milloin esi-isien ja -äitien elämäntavasta, valtaapitävien maailmasta, taidesuuntauksien edustajista tai yhteiskunnan murroksista. Erityisesti nykyhetken tallentamiseen havahduttiin maaseutukulttuurin murroksen ja kaupungistumisen myötä.

Varsinaisen yhteiskunnallisiin ilmiöihin painottuvan nykydokumentoinnin voidaan Suomessa katsoa alkaneen 1970- ja 1980-lukujen taitteessa. Suomen museoiden nykydokumentointi on saanut vahvasti vaikutteita Ruotsista, jossa jo vuonna 1977 oli perustettu museoiden tallennustyönjakoa määrittävä Samtidsdokumentation-verkosto SAMDOK, jota koordinoi Nordiska Museetin yhteydessä toimiva sihteeristö.¹ SAMDOK-verkoston toiminta muodostui Ruotsissa laajaksi ja sen kautta ruotsalaiset museot rakensivat dokumentoinnilleen ja kokoelmatyölleen vahvan ja suunnitelmallisen pohjan, jossa tallennustyönjakoa on tarkkaan määritelty eri museoiden kesken.

Ilmiöt ja ilmiölähtöisyys tulivat yleisemmin suomalaisen kielenkäyttöön 2000-luvun alussa, kun oppimisen holjistista oppiainerajoja ylittävää näkökulmaa alettiin kutsua ilmiölähtöisyydeksi. Kouluopetuksessa ilmiölähtöisyys liittyy ennen kaikkea moni- ja laaja-alaiseen oppimisen tavoitteisiin, jossa ylitetään ja yhdistetään oppiainerajoja. Ilmiöoppimisen lähtökohtana on oppilaiden arki. Tiedon hankinnassa ja hallinnassa edetään tutusta tuntemattomampaan, konstruoidaan aiemmin opittua ja koettua sekä yhdistetään ja sovelletaan eri alojen ja oppiaineiden tietoa. Ilmiön kautta asioiden hahmottaminen auttaa usein oppilaita ymmärtämään asioiden välisiä suhteita ja keskinäisiä riippuvuuksia, jolloin oppilaan on helpompi laajentaa ja myös jäsentää maailmankuvaansa.²

Viime vuosikymmenet ovat saaneet suomalaiset museot pohtimaan kokoelmiensa tallennustapoja ja tulevaisuutta. On ollut pakko havahtua siihen, että jatkuvana hallitsemattomana virtana kokoelmiin valuvat aineistot eivät ole kestävästä kehityksen ja vastuullisuuden mukaista toimintaa. Tilakustannusten nousu ja henkilöresurssien rajallisuus ovat vaikuttaneet museoiden tallennustyön suunnitteluun. On havahduttu siihen, että vain laadukkaat, museon tallennusvastuualueen mukaiset ja tutkimuksen kannalta mielenkiintoiset kokoelmat karttavat suunnitelmallisen ja menneisyydestä tulevaisuuteen katsovan kokoelmatyön kautta, jossa myös resurssit otetaan huomioon. Kokoelmahallinnan kehittämiseen onkin satsattu museoissa sekä museoiden koulutusta antavissa organisaatioissa runsaasti aikaa. On paneuduttu dokumentointiprosesseihin, kokoelmapolitiikkien laatimiseen, tietojärjestelmien kehittämiseen sekä yhteisiin hankkeisiin ja projekteihin, joiden kautta on verkostoiduttu ja kehitetty yhteistyötä. Tänä päivänä museoiden nykydokumentoinnissa painottuu ilmiökeskeisyys ja yhteisökeskeisyys. Valittu ilmiö tai temaattinen kokonaisuus tallennetaan eri kenttätöyömenetelmiä hyödyntäen museon kokoelmiin kokonaisvaltaisesti valokuvaamalla, videoimalla, haastattelemalla ilmiöön liittyviä henkilöitä ja kokoamalla aineistoja, jotka kertovat tallennettavasta kohteesta. Nyky päivän dokumentointi on kehittynyt ja vahvistunut vuosikymmenten aikana ja muuttunut esinekeskeisestä tallennuksesta ilmiö- ja vähitellen yhteisökeskeiseksi kulttuuriympäristöjen dokumentoinniksi.

Suomen museoiden tallennus- ja kokoelmavastuuverkosto syntyy

Suomessa kulttuurihistoriallisten museokokoelmien hallinnan ja museoiden välisen työnjaon kehittämiseen havahduttiin 1980-luvun lopussa, mutta vielä silloin aika ei ollut kypsä koko valtakuntaa koskevan työnjaon sopimiselle. Vuonna 2009 Suomen kansallismuseossa pidetty maakuntamuseoiden ja valtakunnallisten erikoismuseoiden kokous herätti museokentän ja vuonna 2010 alkoi tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkosto TAKOn toiminta Suomen museoliiton hallinnoimana sekä opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamana hankkeena. TAKOn esikuvana oli edellä mainittu Ruotsin SAMDOK-verkosto, sen kautta toteutettu nykydokumentointityö sekä toiminnan organisoituminen pooleiksi. TAKOn toiminta jatkui useiden vuosien ajan Museoviraston hankerahalla, kunnes se todettiin suomalaisen kokoelmatyön kannalta keskeiseksi toiminnaksi.

TAKO on vaikuttanut vahvasti museoiden kokoelmahallintaan ja muun muassa valtakunnallisen tallennustyönjaon rakentumiseen sekä kokoelmapoliittisten ohjelmien ja tietojärjestelmien kehittämiseen. TAKO aloitti toimintansa hankkeena ja se sai lopulta vakiinnutettua rahoituksensa vuonna 2015. Tämän päivän TAKO on seitsemästä poolista koostuva arvostettu valtakunnallinen tallennus- ja kokoelmatyönverkosto, joka mm. koordinoi museoiden nykydokumentointihankkeita, osallistuu monella tavalla suomalaisten museoiden kokoelmatyön kehittämiseen sekä toimii kokoelmatyön ammatillisena keskustelufoorumina. TAKO on vaikuttanut ratkaisevasti tallennustyön suunnitelmallisuuden ja tutkimuksellisuuden kehittymiseen painottaen tallennusvastuun merkitystä eri museoiden välillä.³

TAKO on tarttunut moniin museotyön ongelmiin, joita museologisessa keskustelussa nostettiin esille jo 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa. Kokoelmien hallitsematon laajeneminen, kokoelmavastuualueiden määrittäminen ja arvoluokitusten luominen olivat 1990-luvulta alkaen museotyön keskeisiä kysymyksiä, joihin myös museologian oppiaineessa tartuttiin.⁴

Nykydokumentointia ja museoalan koulutusta Jyväskylässä

Vaikka Suomessa nykydokumentointiin herättiin Ruotsia hitaammin, keskustelua sekä pohdintaa kokoelmatyöstä käytiin vilkkaasti jo 1970-luvulla ja tallennustyön kohdistamista nykyhetken ilmiöihin testattiin museokentällä. Jo ennen valtakunnallisen TAKO-verkoston syntymistä tartuttiin muun muassa Keski-Suomen museossa ilmiökeskeisen nykydokumentoinnin haasteisiin. Jyväskylä lie neekin ilmiökeskeisen nykydokumentoinnin uranuurtajia Suomessa. Ruotsalainen museologia ja SAMDOK olivat Keski-Suomen museossa työskenteleville ja erityisesti tuolloin museossa intendenttinä toimineelle Janne Vilkunalle tuttuja asioita. 1980-luvun alussa museossa ryhdyttiinkin toteuttamaan tallennusprojekteja teemalla ”Huomenna on tänään eilen”. Pienet tallennetut kokonaisuudet olivat tuon ajan kaupunkilaisille ajan-kohtaisia arjen ilmiöitä. Kunkin tallennuksen valmistuttua aineistosta koottiin museon tiloihin vitriininäyttelyjä. Näin museossa tehtävä nykyhetken tallennustoiminta saatettiin yleisön tietoisuuteen ja samalla korostettiin sitä, että museot eivät tallenna vain mennyttä vaan ovat aktiivisia myös tässä hetkessä ja omalta osaltaan vaikuttavat yhteiskunnalliseen keskusteluun kulttuuriympäristön prosesseihin liittyen. Vuonna 1984 museo ryhtyi toteuttamaan kaupungin hallintokuntien dokumentointivalokuvausta. Museon dokumentointihankkeisiin tutustutettiin Jyväskylän yliopistossa museoaineita opiskelleet opiskelijat. Hankkeita käytettiin esimerkkinä uudenaikaisesta museotyöskentelystä ja herätettiin ajatuksia museoiden roolista yhteiskunnassa.

1970-luvun lopun ja 1980-luvun museokenttään liittyy vahvasti museoalan opetuksen kehittäminen ensin museotyönkurseina ja myöhemmin museologisena koulutuksena. 1990-luvun alusta alkaen museologian opetusta ryhdyttiin antamaan lähes kaikissa suurimmissa suomalaisissa yliopistoissa humanististen tiedekuntien yhteydessä.

Pääaineoikeus tuli vuonna 2001 ensimmäisenä Jyväskylään, jolloin Jyväskylän yliopisto sai opetusministeriöltä luvan museologian syventäviin ja jatko-opintoihin.⁵

Jyväskylän yliopistossa oli museotyönkurseja pidetty jo 1970-luvun lopussa ja varsinainen museologian tuntiopettajan tehtävä alkoi 1980-luvun alussa taidehistorian oppiaineen yhteydessä. Ensimmäiset museologian arvosanaopetukseen liittyvät kurssit pidettiin yhteistyössä Jyväskylän kesäyliopiston kanssa vuosina 1981–1983.⁶ Kun museologiaan perustettiin ensimmäinen yliopistollinen virka, yliassistentuuri vuonna 1989, siihen valittiin Keski-Suomen museon intendentti FT Janne Vilkuna, joka nimettiin vuonna 1993 myös yliopiston museon johtajaksi oman toimensa ohessa.

Museologian ensimmäinen opetussuunnitelma laadittiin korkeakouluneuvoston ja Suomen museoliiton yhteistyönä. Suunnitelma ei sisältänyt ilmiökeskeisen nykydokumentoinnin harjoitustehtävää ja sen oppiaineen edustaja lisäsi opetuksen alettua perusopintojen tutkintotavoitteisiin mukaan. Samalla avattiin yhteistyö Jyväskylän yliopiston oman museon kanssa, jonka opetusestehtävä laajeni tallennusharjoitusten myötä entisestään. Opetusmuseona toimiminen ei ollut yliopiston museolle uutta, sillä olihan museo jo vuonna 1900 perustettu yliopiston edeltäjän, opettajaseminaarin lehtorin ja arkkitehti Yrjö Blomstedtin innostamana oppilaiden toimesta eräänlaiseksi suomalaiskansallisen liikkeen näyteikkunaksi ja opiskelijoiden kotiseututyön vahvistajaksi. Museo toimi aikanaan opettajiksi opiskelevien oppimisympäristönä, jota oppilaat myös ylläpitivät omassa museotoimikunnassaan. Useat Jyväskylän seminaarissa opiskelleet kunnostautuivatkin myöhemmin museoiden perustajina ja kotiseutuliikkeen aktiiveina. Näistä tunnetuin lieene Satakunnan museon ensimmäinen johtaja Matti Kauppinen.⁷

Seminaarilaisten museo muuttui vuonna 1934 oppilaitoksen kehittymisen myötä Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun museoksi ja vuodesta 1966 alkaen Jyväskylän yliopiston museoksi, jolloin sen kokoelmavastuu määritettiin oman yhteisönsä Jyväskylän yliopiston kulttuuriperinnön tallentamiseen, tutkimiseen ja esittelemiseen. Jo vuosina 1965–1966 oli yliopiston museon ja Keski-Suomen museon yhteistyönä suunniteltu laaja korkeakoulun ja yliopiston toiminnan ja tilojen valokuvadokumentointi, jonka toteutti korkeakoulun ja myöhemmin yliopiston audiovisuaalisesta opetuksesta vastannut lehtori Olavi Nöjd. Samanlainen hanke toteutettiin 1970-luvun puolivälissä valokuvaaja Matti Salmen ja myöhemmin 1990-luvun puolivälissä valokuvaaja Matti Lemmetin toimesta.

Opiskelijat tallentamaan opiskelijaelämää

Ensimmäinen Jyväskylän yliopiston museologian oppiaineen opiskelijoiden harjoitustyönä toteutettu nykydokumentoinnin tallennusharjoituskokonaisuus tehtiin lukuvuonna 1993–1994. Tallennettavat ilmiöt valikoituivat opiskelijoiden lähipiiristä. Niitä olivat muun muassa opiskelija-asuminen, opiskelijoiden sähköpostin käyttö, ylioppilasteatteri, Jyväskylän ylioppilaslehden toimitus, opiskelijan laukun käyttäminen, opiskelijan polkupyörä, opiskelijoiden tuolloin suosima kotiviinin valmistus ja opiskelijaruokala.

Museo oli mukana tukemassa aihevalintoja, sillä vuodelle 1994 oli valmistumassa laaja jyvaskyläläistä opiskelijaelämää esittelevä näyttely *Elo iloisen ylioppilaan*.

Vuosi 1994 oli Jyväskylän yliopiston edeltäjän Suomen ensimmäisen kasvatustieteellisen korkeakoulun 60-juhlavuosi ja sitä juhlistettiin muun muassa yliopiston museon näyttelyllä. Laaja näyttely kuvasi jyvaskyläläistä opiskelijaelämää 1860-luvulta alkaen. Näyttelykäsikirjoitus oli 1990-luvun alussa tekeillä ja museo oli erinomaisen valmis ottamaan vastaan opiskelijoiden nykypäivään liittyvää dokumentointiainestoa. Samanaikaisesti museoon oli tallentumassa yhteistyössä etnologian opiskelijoiden kanssa opiskelijoiden pukeutumiseen liittyvää aineistoa yhteisessä videotallennusprojektissa.

Etnologian ja museologian nykydokumentointien tuotokset toivat mainiota lisäaineistoa juhlanäyttelyyn ja samalla vertailumateriaalia menneiden polvien opiskelukokemuksiin. Opiskelijoiden lähipiiriin liittyvät aiheet toteuttivat ilmiöoppimisen tavoitteita: tehtävässä edetään tutusta arjesta tuntemattomampaan ja konstruoidaan aiempaa tietoa. Koska kokemukset olivat sekä museologian oppiaineen että yliopiston museon suunnalla hyviä, tallennusharjoitus jäi pysyvästi museologian perusopintoihin.

Seminaarinmäen mieslaulajat kuuluivat Jyväskylän yliopiston museologian oppiaineen ensimmäisiin ilmiökeskeisiin nykypäivän tallennusharjoituksiin lukuvuonna 1993–1994. Kuvassa tallennuksessa tuotettua materiaalia: dioja, konserttiesitteitä, käsiohjelmaa, C-60 kasettien haastattelutallenteita sekä tallennusraportti. Kuvan alareunassa konserttiliput, joiden painomuste ei ole ollut arkistokelpoista ja joiden teksti on 30 vuoden aikana lähes kadonnut. Ilmiö on tallennettu museon kokoelmiin numerolla 2197.

Kuva: Pirjo Vuorinen.

Museologian opiskelijat suhtautuivat alusta alkaen tallennusharjoitukseen innostuneesti, vaikka tehtävä oli työläs tutkimuspäiväkirjoineen, haastatteluineen, litterointeineen ja valokuvadokumentointeineen. Erityisesti harjoituksen aineiston keräysosuutta kenttätyökokemuksineen tuon ajan opiskelijat muistelevat kaihoisasti. Kenttätyöt haastatteluineen koettiin motivoivina ja aihepiirit kiinnostavina. Jotkut jopa jatkoivat dokumentointiaiheensa työstämistä myöhemmin muissa opinnäytetöissään. Ensimmäisen lukuvuoden harjoitukset tuottivat yliopiston museon kokoelmiin peräti 13 mielenkiintoista ilmiötä opiskelijan arjesta. Lisäksi oli muita opiskeluelämän ulkopuolisia aiheita, jotka ohittivat yliopiston oman museon tallennusvastuualueen ja siirrettiin myöhemmin enemmän maakunnallisina aiheina ja ilmiöinä Keski-Suomen museon kokoelmiin.

Uusia tapoja tallentaa

Sekä museologia että museo suunnittelivat yhdessä tallennusprosessin sisällön: prosessin vaiheet ja valmiiden aineistojen työstämisen museon kokoelmiin. Ensimmäisessä tallennuksessa sekä museo että museologia opettelivat yhdessä opiskelijoiden kanssa käytäntöjä. Tärkeiksi harkittaviksi kysymyksiksi nousivat muun muassa tallennuksien laajuus ja hyvän ennakkosuunnittelun sekä työ- tai tutkimuspäiväkirjan merkitys sekä se, minkä tyyppistä aineistoa ilmiöstä voidaan tallentaa, jotta se täyttää pitkäaikaistallennuksen ehdot. Erityisesti keskustelua herätti tallennuksessa käytettävien formaattien säilyvyys pitkäaikaisarkistoinnin näkökulmasta.

Jyväskylän yliopiston Seminaarinmäen lähellä yliopiston kirjaston lähes kyljessä sijaitseva ravintola Ylä-Ruth on yksi opiskelijoiden suosimista illanviettopaikoista lempinimeltään ”Sivukirjasto”. Tallennusryhmä haastatteli ”Sivukirjaston” asiakkaita ja henkilökuntaa. Kuvassa näkyy tallennusaineiston moninaisuus. Vasemmalla tallennusraportti tutkimuspäiväkirjoineen ja haastattelujen litterointeineen, C-60 kaseteille tallennetut haastattelut, CD-levy, jonne tallennettu Ruthin esitteitä ja ruokalistoja, jotka myös printteinä. Dokumentoinnin kuvallinen osuus on tallennettu dioille. Ilmiöstä on tallennettu myös yksi esine – Ruthin oluttuoppi. Vuonna 2005 tehty tallennus on museon tietokannassa numerolla 3433.
Kuva: Pirjo Vuorinen.

Tässä vaiheessa 1990-luvun alussa elettiin vielä C-kasetti- ja VHS-videoaikaa, mutta tekniikka kehittyi nopealla tahdilla eikä kellään ollut selkeää käsitystä siitä, mikä on formaattien pitkäaikaisen tallennuksen kestävyys. Puuttui kokemus ja raja-arvot uusien formaattien säilyvyydestä.

Valokuvat, joiden pitkäaikaistallennuksesta oli eniten kokemuksia, tallennettiin negatiiveina ja paperipohjaisina mustavalkokuvina tai arkistokelpoiselle Kodak Chrome 64 -diapositiivifilmille. Kuvista tallennettiin 3–5 otosta, dioista hieman useampia. Digikuvaamiseen ja sitä kautta pääasiallisesti värikuviin siirryttiin vähitellen 2000-luvun alussa ja ensimmäiset tallennusharjoituksiin liittyvät digitaaliset kuvat tallennettiin kokoelmiin vasta 2000-luvun alkupuolen jälkeen. Samalla tallennettavien kuvien lukumäärää lisättiin.

Tekstiedostot tallennettiin aluksi 1,44 tuuman levykkeille eli ”korpuille”. Varmuuden vuoksi kaikki tekstiaineistot ja haastattelujen litteroinnit vielä printattiin. C-kasettien jälkeen 2000-luvulle tultaessa digitaalisten tallentimien käyttö vapautti haastattelut. Toisaalta digitaalisten laitteiden ”rajattomuus” alkoi tuottamaan laajoja tallennusaineistoja, joiden litteroiminen oli työlästä. Ensimmäiset digitaaliset tallentimet eivät olleet kovin käyttäjätavallisia ja harmillisimmissa tapauksissa vaivalla tuotetut haastatteluaineistot katsoivat yhden napin painalluksella. Digitaalisuuden myötä joissakin tallennusprojekteissa ryhdyttiin kokeilemaan myös äänimaailmojen tallennuksia.

Keskustelua käytiin tallennuksen esineaineistoista – mitä kokoelmiin voidaan ottaa. Koviiniin tekoa lukuvuonna 1993–1994 dokumentoinut ryhmä muistaa, kuinka museo ei suhtautunut suopeasti kokoelmiin tallennettavasta täydestä viinipullostasta ja niinpä ryhmän jäsenet päätyivät juomaan sen tyhjäksi yliopiston kampusalueen viereisen harjun rinteessä.

Ilmiöiden tallennuksessa museon kokoelmatietokantaan oli pienenä onnenkantamoisena se, että poikkeuksena yleisesti tuohon aikaan käytettyihin tallennusjärjestelmiin ja museoihin juuri käyttöön tullessiin digitaalisiin museotietokantoihin, pienessä yliopiston museossa oli vain yksi, yliopiston silloisen ATK-keskuksen kanssa yhteistyössä rakennettu tietokanta UNO, jossa kaikki objektit esinetyypistä riippumatta olivat samassa kannassa ja jossa eri aineistotyyppit noudattivat saman päänumeron alaista juoksevaa numerointia. Näin erityyppiset aineistot eivät olleet omina erillisinä numerosarjoinaan. Siksi museologian tallennusharjoitukset kaikkine kuvineen, arkistomateriaaleineen, lehtileikkeineen, esineineen ja tallenteineen oli helppo tallentaa yhden päänumeron alle juoksevana numerosarjana.

Teknologian nopea kehittyminen on vuosien aikana asettanut tallennusharjoitusten pitkäaikaissäilytykselle haasteita. Enää ei ole täysin varmaa, saadaanko kaikki aikaisempien vuosien tallennusformaatit auki tai onko tallennettu data ylipäättänsä säilynyt formaattinsa. Tämä vaatii museolta jatkuvaa seurantaa, vaikka tallennuksissa tähän on koko ajan kiinnitetty suurta huomioita ja siksi muun muassa haastattelut on aina myös litteroitu ja alun perin valokuvat tallennettiin vain paperipohjaisina MV-kuvina.

Hyväksi havaittu dokumentointiprosessi

Ensimmäisten tallennusharjoitusten yhteydessä saatiin ratkaistua monta haastetta. Näiden päätösten myötä luotiin dokumentointiprosessi, joka on vuosien aikana pysynyt suhteellisen samanlaisena. Tallennuskohteet valitaan syksyisin, jonka jälkeen opiskelijat valitsevat näkökulman ja tekevät alustavat taustaselvitykset. Nykyisin museologian oppiaine pyytää kerran vuodessa paikallisia museoita esittelemään opiskelijoille sopivia tallennuskohteitaan, joista opiskelijat sitten valitsevat itselleen ja ryhmälleen sopivan aiheen. Projektin alussa mahdollisesti käydään kohteessa, otetaan yhteyttä haastateltavaan/haastateltaviin, sovitaan tapaamiset, tarkistetaan kuvaolosuhteet ja opetellaan dokumentoinnissa käytettävien laitteiden käyttäminen yhteistyössä museon ja museologian tuntiopettajan kanssa. Tallennusta toteuttava ryhmä käy läpi myös kirjallisia ja arkistolähteitä aiheeseen liittyen. Ensimmäisen kohteesta on laadittava dokumentointisuunnitelma dispositioineen, joka esitetään ohjaajille ja opiskelijaryhmälle. Suunnitelmaan on kirjattu tallennettavan kohteen tai aiheen tiedot ja tallennuksen tavoitteet. Koska tallennusprojektit tehdään ryhmätyönä (2–5 opiskelijaa), tallennussuunnitelmaan on yleensä kirjattu myös työnjako. Dokumentointisuunnitelma sisältää kuvauksen kohteesta ja näkökulmasta, tavoitteista, aikataulusta sekä tallennusmenetelmistä ja laitteista.

Nykyisin tärkeää ovat myös lupakäytännöt. Tämän kokonaisuuden opetteleminen dokumentointiprojektin yhteydessä on opiskelijoiden tulevaisuuden museotyöskentelyä ajatellen keskeistä. Hyvä on jo opiskeluaikana konkreettisen projektin kautta opetella mm. tietosuojaan ja tekijänoikeuksiin liittyvän lainsäädännön vaikutukset dokumentoitavaan kohteeseen ja aineiston tallennukseen sekä myöhempään käyttöön. Kommentoitu ja hyväksytty tallennussuunnitelma toteutetaan kevään aikana ja kerätty aineisto tallennetaan museon tai museoiden tietokantoihin ja kokoelmiin museoväen ohjauksessa.

Opiskelijaelämän dokumentoinneista yliopiston toiminnan tallennuksiin

Vuodesta 1993 alkaen on Jyväskylän yliopiston museon kokoelmiin tallennettu lähes 150 museologian tallennusharjoitusta. Eniten tallennuksia on tehty opiskelijaelämään liittyvistä ilmiöistä, joita yliopiston museon kokoelmiin on tallentunut lähes 50. Kuten jo aiemmin todettiin, tyypillisesti dokumentoinnin kohde löytyy hyvin läheltä arkipäiväisistä opiskelijan elämään liittyvistä asioista. Tallennusharjoitukset ovat tuottaneet museon kokoelmiin monipuolista aineistoa opiskelijat arjesta: internetin, TV:n ja puhelimen käyttämisestä, asumisesta, liikkumisesta, rahan käytöstä ja vapaa-ajan vietosta. Onpa omat tallennuksensa saaneet opiskelijoiden Rock-tapahtua JyRock, suosituimmat lähikortteleiden illanistujaisravintolat, opiskelijoiden lukutottumukset ja mm. jääkaapin sisältö, Tallennusharjoitusten tekijöinä opiskelijat osallistuvan havainnoinnin ja haastattelun keinoin ovat tallentaneet hyvin rikkaita ja monipuolisia kuvauksia oman lähipiirinsä ilmiöistä.

Jyväskylän yliopiston kirjaston kokoelmapäällikkö Pirkko Audejev-Ojosen työnkuvan tallennus on esimerkki museologian tallennusprojekteissa tehdyistä henkilökuvainneista. Kuvassa kokoelmapäällikkö esittelee dokumentointiryhmälle kokoelmien poistoja. Tässä tallennuksessa ryhmä teki osallistuvaa havainnointia ja seurasi kokoelmapäällikön työpäivää mm. videoimalla päivän tapahtumia. Kuvassa edessä Pirkko Audejev-Ojanen ja vasemmalta tallennusryhmän jäsenet Piia Määttä, Netta Lipsonen ja Ville Tiihonen. Kuvannut ryhmän jäsen Liisa Haataja 9.12.2008. Aineisto on tallennettu päänumerolla 4039 museon tietokantaan.

Toinen lähes yhtä suuri ryhmä ovat yliopiston henkilökuntaan kuuluvien henkilöiden tallennukset. Näistä monet ovat mainioita henkilökuvia, joissa yliopistossa työskentelevä henkilö on haastateltu hänen työnkuvaansa liittyen ja valokuvattu tai videoitu omissa työympäristössään tai mielenmaisemassaan. Tallennuksen kohde on usein luovuttanut aineiston mukaan myös jonkin konkreettisen esineen joko henkilökohtaisen (työssä käytetty salkku tai muistikirja) tai jonkin muistoesineen, jonka katsoo symbolisoivan omaa työtään. Joitakin tallennuksia on tehty mm. tietyn oppiaineen tai ainelaitoksen toiminnasta. Dokumentointien kohteet ovat usein liittyneet yliopistossa tapahtuvaan muutokseen.

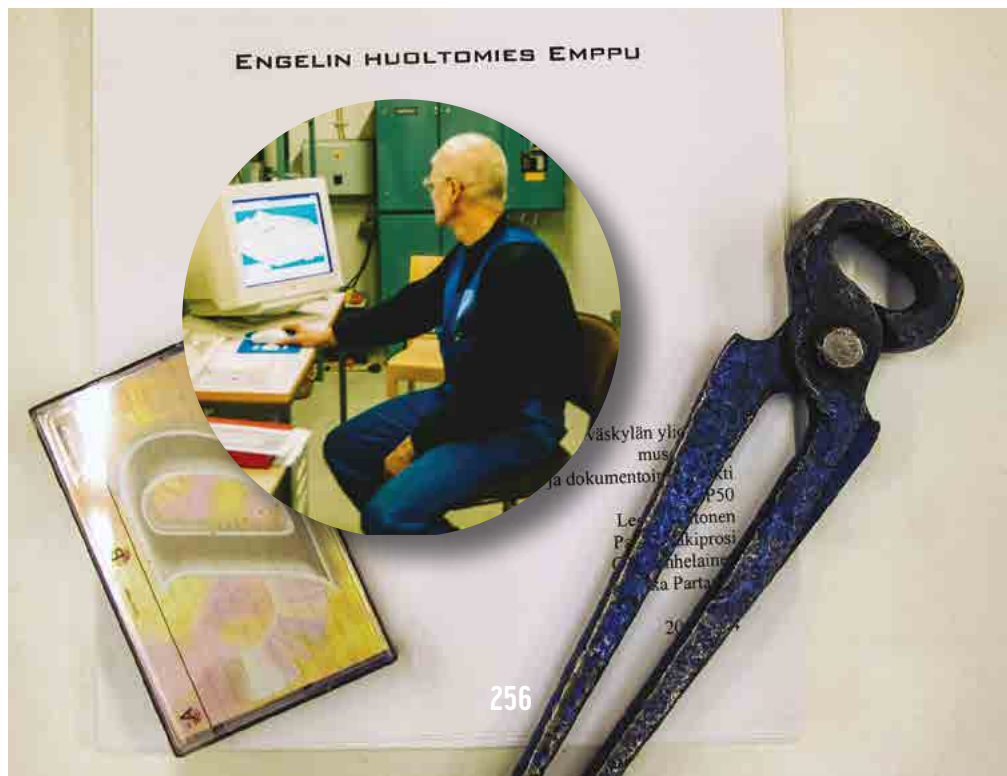
Hieman vaativampia tallennuskohteita ovat museon puolelta ehdotetut, tavallaan ikään kuin yhteisöllisesti merkittäviksi määritellyt ilmiöt, muun muassa eri oppiaineiden tai erilaisissa työtehtävissä yliopistolla työskentelevien henkilökuvien dokumentoinnit. Tallennusprosessi on saattanut toteutua niin, että päivän tai puolikkaan päivän ajan on dokumentoitu valo- tai videokuvaamalla sekä muistiinpanoja tehden kyseisen henkilön työskentelyä. Tällaisia tallennuksia on tehty mm. tutkijoista, opettajista ja hallintohenkilökunnasta sekä vahtimestareista ja huoltomiehistä. Haastavimpia lienevät olleet yliopiston rehtorista ja hallintojohtajasta tehdyt tallennukset. Tällaiset tallennukset ovat olleet opiskelijoille kiinnostavia, koska ne ovat monella tavalla avartaneet opiskelijan näkemystä omaan Alma materiinsa. Museon näkökulmasta ne ovat myös tuoneet opiskelijaperspektiivin tallennettavaan kohteeseen. Opiskelijoiden omasta lähipiiristään tekemät tallennukset ovat arvokkaita myös siksi, että opiskelijat oman toimintaympäristönsä

asiantuntijoina ovat usein päässeet hyvin lähelle tallennettavan kohteen ydintä. On myös huomattu, että tällaiset ilmiöt ovat usein ainutkertaisia kokonaisuuksia, joilla on suhteellisen korkea museoarvo myöhemminkin. Tallennusharjoitukset toimivat museoalan dokumentoinnin menetelmiin tutustumisen lisäksi myös oman oppiaineen ja tieteenalan ja erityisesti museotyöhön sosiaalistavana kokonaisuutena, jolloin museologinen viitekehys ja oppiaineen profiili ovat hahmottuneet opiskelijoille.

Kenttätyökokonaisuuden tuottaman aineiston kokoaminen kirjalliseksi raportiksi on haastanut opiskelijoita ottamaan haltuun uusia työmenetelmiä. Tekniikan murros on toisaalta helpottanut nykydokumentointien tekemistä huomattavasti. Yhä pienemmät ja kätevämmät sekä helppokäyttöisemmät tallennuslaitteet mahdollistavat dokumentoinnin lähes missä vaan. Tästä huolimatta on keskeistä huomata se, että nykydokumentoinnissa korostuu tallennussuunnitelman tekeminen. Ilman etukäteissuunnittelua ja suunnitelmaa, tallentaminen on sattumanvaraista. Opiskelijan on pohdittava, mikä ilmiö on ja onko se riittävän merkityksellinen tallennettavaksi ja toisaalta samalla myös tarpeeksi tavallinen, jotta se kuvastaa ilmiön tavanomaisuutta ja koskettaa mahdollisimman monen kokemusta.

Lähes koko 1990-luvun ajan tallennukset tehtiin pääsääntöisesti yliopiston omaan museoon. Vähitellen mukaan tuli myös muita museoita ja nykyisin museologian tallennuksia tarjoavat kaikki Jyväskylän kaupungin museot. Yliopiston museo on tarjonnut museologian opiskelijoille museologisen koelaboratorion, jossa opiskelijat ovat turvallisessa ympäristössä päässeet kokeilemaan museotyötä ja siihen liittyviä tallennusmenetelmiä.

Yliopiston huoltomies Eino Otsala eli ”Emppu” oli aikanaan näkyvä persoona Jyväskylän yliopiston kampuksella. Empun persoonallinen tyyli ei jäänyt kampuksen kulkijoilta huomaamatta. Eino Otsalan työnkuvan ja tärkeimmän työkalun tallensivat 4.2.2004 Sinikka Partanen, Paula Mäkiprosi, Leena Aaltonen ja Olli Panhelainen. Aineisto on tallennettu museon kokoelmiin päänumerolla 3245.

Jyväskylän yliopiston vaiheet:

Jyväskylän seminaari 1863–1937

Jyväskylän kesäyliopisto 1912–

Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu 1934–1966

Jyväskylän yliopisto 1966–

Jyväskylän yliopiston museon vaiheet:

Jyväskylän seminaarilaisten museo 1900–1934

Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun museo 1934–1966

Jyväskylän yliopiston museo 1966–2017

• kulttuurihistoriallinen osasto 1980–2017

• luonnontieteellinen osasto 1980–2017

Jyväskylän yliopiston avoimen tiedon keskus 2017–

Keskus on yliopiston kirjaston ja museon yhteenliittymä,
jossa toimii yliopiston tiedemuseo

Viitteet

1. SAMDOK: en introduktion – Sveriges Museer 5.1.2022.
2. Tarnanen ja Kostiainen 2020, s. 7–12.
3. Tako verkosto TAKO - TAKO verkosto.
4. Vilkuna 2000, s. 92. Palo-Oja ja Willberg, s.72–82.
5. Vilkuna 2010, s. 340–341.
6. Vilkuna 2010, s. 336.
7. Vuorinen 2001, s. 27–59.

Lähteet ja kirjallisuus

Palo-oja, Ritva ja Willberg Leena, 2000. Arvoluokitus – avain museokokoelmien hallintaan. Teoksessa Näkökulmia museoihin ja museologiaan. Toimittanut Janne Vilkuna. Ethnos-toimite 10. Saarijärvi. SAMDOK organisaation internetsivut. Luettavissa <SAMDOK: en introduktion – Sveriges Museer> (viitattu 5.1.2022).

TAKO-verkoston internetsivut. Luettavissa <TA-KO - TAKO verkosto> (viitattu 5.2.2022).

Tarnanen, Marja ja Kostiainen, Emma toim. Jyväskylä 2020. Ilmiömäistä! Ilmiölähtöinen lähestymistapa uudistamassa opettajuutta ja oppimista. Luettavissa < <https://www.uuttaluova.fi/ilmioimaista/> > (viitattu 5.1.2022).

Vilkuna, Janne, 2000. Kestämätöntä kehitystä. Teoksessa Näkökulmia museoihin ja museologiaan. Toimittanut Janne Vilkuna. Ethnos. Helsinki.

Vilkuna, Janne, 2010. Museologia ja Suomen museot. Suomen museohistoria. Toimittaneet Susanna Pettersson ja Pauliina Kinanen. SKS. Helsinki.

Vuorinen, Pirjo, 2001. Etnografisia kokoelmia, tieteellisiä tutkimusvälineitä ja nykypäivän tallennusta. Hyvönen, Marja-Liisa ja Vuorinen, Pirjo toim. Jyväskylä 2001. Opiksi ja Huviksi. Jyväskylän yliopiston museo 100 vuotta. Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 12. Jyväskylä.